

IN HONOREM EUGEN MUNTEANU

Lansarea volumului omagial *Biblica et Philologica. Studies in Honor of Eugen Munteanu*, edited by Iosif Camară, Ana Catană-Spenchiu, Maria Moruz, Mădălina Ungureanu, Hartung-Gorre Publishers, Konstanz, 2024.

Participanți: prof. dr. Wolfgang Dahmen, Universitatea „Friedrich Schiller” din Jena; CS II dr. Mădălina Ungureanu, CS dr. Ana Catană-Spenchiu, CS III dr. Iosif Camară, CS III dr. Maria Moruz, Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Oaspete de onoare: prof. em. dr. Eugen Munteanu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

CS II dr. Mădălina Ungureanu: Următorul moment are în centru lansarea unui volum omagial pe care i l-am pregătit (că tot veni vorba de întârzieri, cu întârziere și acesta) domnului profesor Eugen Munteanu la împlinirea vârstei de 70 de ani. Aceasta s-a petrecut în 2023, dar volumul a fost gata abia la sfârșitul lui 2024, din binecuvântate pricini.

Invitatul nostru pentru acest moment este domnul profesor Wolfgang Dahmen din Jena, care este un prieten al grupului MLD, un prieten al domnului profesor, un foarte cunoscut romanist și românist și mentor al multora dintre noi.

Prof. Eugen Munteanu: Dragă Wolfgang, îți mulțumesc foarte mult, este o surpriză enormă pe care mi-o faci! Îți mulțumesc anticipat pentru tot ceea ce vei spune, dar mai ales pentru prezența ta!

Prof. Wolfgang Dahmen: Doamnelor și domnilor, dragi colegi, dragă prietene și coleg Eugen Munteanu, editorii volumului omagial *Biblica et Philologica* m-au rugat să spun, în acest format, câteva cuvinte despre cartea de față. Sunt foarte bucuros să dau curs acestei solicitări, deoarece am fost timp de 30 de ani un prieten apropiat și coleg al celui pe care îl onorăm cu *Biblica et Philologica*. Am descris deja prima noastră întâlnire în altă parte, dar îmi voi lua libertatea de a o repeta pe scurt aici. Era la Congresul Internațional de Limbi și Literaturi Romanice de la Palermo, în 1995. În drumul meu de la o prelegere la alta, m-am întâlnit cu Eugen Coșeriu, care m-a întrebat brusc: „Pot să vă prezint pe cel mai important lingvist român în viață?” Și apoi mi-a făcut cunoștință cu Eugen Munteanu. A fost începutul unei prietenii neîntrerupte, care a durat de atunci și care s-a extins curând la soțiile noastre și la Dinu, fiul lui Eugen și Gabi Munteanu. Ne-am descoperit foarte repede interesele și preferințele comune, științifice și neștiințifice. În acest context, am beneficiat și de

o particularitate pentru care niciunul dintre noi nu era responsabil: Universitatea „Friedrich Schiller” din Jena, unde am lucrat, și Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași au fost universități partenere încă din perioada comunistă. Pentru universitatea mea, este chiar cel mai vechi dintre toate parteneriatele pe care le are. Anul acesta se împlinesc 60 de ani, motiv pentru care rectorul Universității din Iași este așteptat să viziteze Jena luna aceasta. Acest lucru nu numai că ne-a permis să ne vizităm frecvent, dar a însemnat și că tu, dragă Eugen, ai fost profesor invitat la Jena pentru câțiva ani. Îmi amintesc cu mare plăcere de discuțiile și seminariile comune pe care le-am ținut cu această ocazie. Cu doar câteva zile în urmă am primit un mesaj de la un fost student care mi-a scris că se gândește des la cursul în care am citit versiunea română a *Alexandriei*. Nu numai că am tradus textul în limba germană, dar am găsit chiar și erori în edițiile existente din anii 1950. Iar acest complex include și faptul că tu, dragă Eugen, ai încurajat mai mulți dintre studenții tăi să studieze la Jena timp de un semestru sau chiar un an. Aceasta a fost, sperăm, o îmbogățire pentru tinerii universitari care au efectuat o astfel de vizită de studiu. Iar pentru studenții din Jena, care au putut să se împrietenească în acest fel cu colegii lor din România, și pentru profesorii implicați a fost, cu siguranță, o îmbogățire. Iar faptul că trei dintre cei patru editori ai volumului omagial *Biblica et Philologica* sunt, de asemenea, foști studenți la Jena mă umple de puțină mândrie, la fel ca și faptul că am fost adesea implicat în susținerea tezelor de doctorat aici, la Iași.

Biblica et Philologica este un titlu foarte potrivit pentru publicație, deoarece aceste două cuvinte rezumă cele mai importante elemente ale cercetării lui Eugen Munteanu, deși, desigur, trebuie menționate și alte domenii de cercetare. El a fost interesat, de la bun început, de cele mai vechi traduceri ale Bibliei în limba română; trebuie să ne amintim de lucrarea sa amplă *Lexicologie biblică românească*, care analizează vocabularul celor mai vechi traduceri ale Bibliei cu o precizie uimitoare și impresionantă. Și apoi, desigur, amplul proiect de editare a Bibliei de la București din 1688, inițiat de Paul Miron și pe care Eugen Munteanu l-a continuat cu multă vigoare împreună cu un grup de cercetători condus de el. La acestea se adaugă nu numai numeroase alte publicații, ci și faptul că a găsit formate instituționale pentru cercetarea celor mai vechi traduceri ale Bibliei. A fondat revista de profil „Biblicum Jassyense”, a lansat serii de cărți, a organizat colocvii etc. etc. etc. Nu am cum să enumăr aici toate activitățile sale, dar trebuie subliniat clar că toate acestea sunt posibile doar pentru cineva care îndeplinește cel puțin trei condiții. În primul rând, trebuie să fie familiarizat cu Biblia și să aibă cunoștințe teologice. În al doilea rând, trebuie să aibă cunoștințe vaste de limbi, în special de limbile clasice, greacă și latină, precum și de slavonă și de limba română veche, iar cunoașterea altor limbi, cum ar fi rusa sau germana, este de asemenea importantă pentru a recunoaște paralelele. În al treilea rând, iar acest lucru ne aduce la titlul *Biblica*

et Philologica, condiția prealabilă este, desigur, o excelentă formație filologică. Conform sensului expresiei, un filolog este un *prieten al cuvântului*. Eugen Munteanu cu siguranță este. Iubește în mare măsură atât limba vorbită, cât și pe cea scrisă, dovedindu-se astfel un demn urmaș al unor excelenți filologi din Iași, precum Alexandru Philippide și Gheorghe Ivănescu, care au predat aici și au adus contribuții semnificative la cercetarea istoriei limbii române. Și, desigur, nu trebuie să-l uităm pe Eugen Coșeriu, despre care se știe că a studiat la Iași și față de teoria și metodologia căruia Eugen Munteanu s-a simțit întotdeauna îndatorat.

Tocmai am menționat trei condiții prealabile pe care cineva care se ocupă de cele mai vechi traduceri ale Bibliei trebuie cel puțin să le îndeplinească. Acest lucru este exprimat foarte clar în cele optsprezece texte din această publicație omagială. Există contribuții referitoare la chestiuni teologice, precum și filologice în legătură cu cele mai vechi traduceri ale Bibliei. Există studii privind traducerile într-o mare varietate de limbi – albaneză, cehă, franceză, germană, olandeză, poloneză, retoromană, sârbă, slavonă, slovenă și ucraineană. Nu în ultimul rând, găsim contribuții care tratează numeroasele noi posibilități oferite cercetării în prezent în era digitală. Publicațiile cu caracter omagial sunt adesea o colecție foarte eterogenă de studii care oferă doar o anumită coerență în ceea ce privește conținutul. Cu totul altfel stau lucrurile în cazul volumului de față, care oferă posibilitatea de a recunoaște, prin comparație, convergențele și divergențele celor mai vechi traduceri ale Bibliei în diferite limbi europene. Este, prin urmare, o mărturie remarcabilă a muncii profesorului Eugen Munteanu.

Faptul că a fost publicat aproape în același timp cu admiterea lui Eugen Munteanu în Academia Română este o coincidență deosebit de frumoasă. Personalitatea omagiată, profesorul academician Eugen Munteanu, trebuie, așadar, felicitată la fel de mult ca și cei patru editori: Iosif Camară, Ana Catană Spenchiu, Maria Moruz și Mădălina Ungureanu. Vă mulțumesc pentru atenție!

Prof. Eugen Munteanu: Mulțumesc foarte mult, dragă Wolfgang, pentru aceste cuvinte atât de meșteșugite – pentru că, după cum ați observat, stimați prieteni, Wolfgang nu numai că vorbește foarte bine limba română, dar o vorbește și artistic și precis. Mulțumesc încă o dată, sunt onorat enorm de aceste cuvinte și de prietenia ta. Nu este nicio rușine, bineînțeles, să mărturisești o prietenie și profesională și umană, așa încât, încă o dată, mulțumesc foarte mult. De asemenea, aș vrea să mulțumesc inițiativei celor patru colegi mai tineri, care au păstrat o taină desăvârșită, un secret desăvârșit, cum nu prea se întâmplă cu asemenea ocazii: în general afli ce ți se pregătește și-ți mai impui părerea... Ei au ținut un secret desăvârșit, ceea ce firește că mă onorează. De asemenea, le mulțumesc foarte mult și îi onorez pentru decizia aceasta de a invita să publice în volum specialiști de prim rang. Nu este la îndemâna oricui să vadă că, într-un volum omagial, găsește semnăturile unor specialiști „de rang zero” ai

specialității lui. Între autorii aceștia se numără, de exemplu, Jože Krašovec, Martin Maiser, Jerzy Ostapczuk și Emanuel Tov, care este patriarhul disciplinei noastre. E un sentiment care te cam copleșește, dar în același timp te și obligă. Mulțumesc foarte mult pentru dibăcia cu care ați reușit să obțineți aceste colaborări!

CS II dr. Mădălina Ungureanu: Voi continua eu cu prezentarea volumului, în numele colectivului editorial. Volumul *Biblica et Philologica* reprezintă un omagiu adus profesorului Eugen Munteanu, membru corespondent al Academiei Române, profesor emerit al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, de către colegi, prieteni, discipoli, cu ocazia celei de-a 70 aniversări (2023). Volumul conține 19 studii pe subiecte legate de tradiția și transmiterea textului biblic în diverse perioade și spații geografice, subiecte în strânsă relație cu domeniile de cercetare preferate ale profesorului Eugen Munteanu. Dintre acestea, 10 studii sunt focalizate pe constituirea diverselor tradiții ale textului biblic și pe transmiterea acestuia prin traducere. Alte trei studii analizează din punct de vedere mai ales lingvistic traduceri ale textului biblic și constituirea terminologiei aferente. Două dintre studii urmăresc imagini care însoțesc textul biblic (hărți și gravuri). În sfârșit, trei studii discută avantajele și dezavantajele utilizării calculatorului în studiul biblic și prezintă două exemple de resurse electronice construite pentru studiul textului biblic și al modalităților sale de transmitere.

Cum a apărut ideea acestui volum?

Se poate spune că Eugen Munteanu a creat, propriu-zis, la Iași, prin doctoranzii săi, o școală de filologie biblică. Pornind de la ideea de a duce la capăt publicarea ediției Bibliei de la 1688 și având în vedere faptul evident că asta nu se putea face decât sistematic, printr-un proiect cu borne temporale și livrabile bine stabilite, profesorul a inițiat crearea unui cadru instituțional pentru acest lucru. Așa a apărut Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum” care, alături de alte câteva proiecte, a constituit nucleul unui Departament de cercetări interdisciplinare în domeniul socio-uman (înființat chiar atunci, în 2009), mai târziu înglobat în nou-creatul Institut de Cercetări Interdisciplinare al Universității. Școala creată atunci este activă și astăzi prin publicații și prin simpozionul „Explorări în tradiția biblică românească și europeană”. De-a lungul timpului, grupul nostru a stabilit contacte și legături cu grupuri similare de cercetare de la marile universități europene, inclusiv prin faptul că invitații la simpozion sunt cercetători renumiți, care conduc sau fac parte din astfel de grupuri cu tradiție. Cu mulți dintre ei am rămas în contact. Așa se face că, atunci când ne-am gândit la un volum dedicat profesorului nostru, a părut firesc să îi invităm să publice în el pe specialiștii care au participat la edițiile simpozionului, colegi cu preocupări din aceeași sferă,

prieteni ai noștri și ai profesorului Munteanu. Am fost recunoscătoare pentru generozitatea și amabilitatea cu care autorii au răspuns invitației noastre.

Prin urmare, printre autorii studiilor din volum se numără mari personalități ale biblicisticii și filologiei, ca, de exemplu, profesorul Wolfgang Dahmen, cunoscut romanist, prieten al profesorului Munteanu și al grupului nostru; profesorul Rudolf Windisch, de asemenea romanist – și românist, de la Universitatea din Rostock; Emmanuel Tov, profesor emerit al Universității de studii ebraice din Ierusalim (care semnează un foarte incitant studiu despre avantajele și dezavantajele utilizării computerului în studiul biblic); profesorul Martin Meiser, un foarte cunoscut biblist, de la Saarbrücken; profesorul Jože Krašovec, biblist, profesor emerit al Universității din Ljubljana; profesorul Tatjana Subotin-Golubović, de la Belgrad; profesorul Jerzy Ostapczuk, de la Universitatea din Varșovia; colegi din Cehia, Polonia, Franța, Austria; și, desigur, colegi și colaboratori din Iași, Cluj, Alba-Iulia, București. La volumul următor, îi putem adăuga aici pe profesorul Olivier Munnich, de la Paris, care a conferențiat la noi luna trecută; pe Sebastian Brock, de la Oxford.

Ce vreau să spun cu asta? Că domeniul studiilor de filologie biblică nu este unul marginal; că, deși în România el este relativ nou, în țările cu o îndelungată tradiție universitară astfel de studii se fac cu constanță de foarte multă vreme; că, deși la prima vedere ar putea părea astfel, el nu este deloc perimat, pentru că are ca obiect o componentă fundamentală a patrimoniului cultural și spiritual european, aflată în relație cu probleme importante ale societății actuale (migrație, identitate, valori); că are o mare deschidere internațională, prin faptul că studiază însuși felul în care au luat naștere și au fost difuzate idei care țin de identitatea culturală, spirituală și lingvistică; că are deschidere interdisciplinară (așa cum arată chiar subiectele abordate de studiile din volum); în sfârșit, că Universitatea nu a greșit atunci când a ales să sprijine instituțional și financiar proiectul inițiat de profesorul Eugen Munteanu. Astfel de grupuri de cercetare au un profil bine conturat, constituie o componentă importantă a cercetării în universitățile cu tradiție și un element de mândrie. Spre asta tindem și noi.

Închei mulțumindu-i profesorului pentru viziunea, energia și perseverența de care a dat dovadă atunci când a inițiat Centrul MLD; și pentru încăpățânarea cu care ne-a ținut împreună și cu care ne-a împins să facem lucruri, chiar și atunci (sau mai ales atunci) când am opus rezistență. Încăpățânarea domniei sale a dat roade, ceea ce se vede și prin volumul pe care îl prezentăm astăzi. Le mulțumesc, de asemenea, colegilor mei coeditori pentru răbdare, pentru munca asiduă și bine făcută.

Și dumneavoastră, pentru că sunteți prezenți în acest moment de sărbătoare.

